

Dkt. Daniel K. Darko, Injili ya Luka, Kipindi cha 1, Utangulizi, Sehemu ya 1, Mwandishi na Mpokeaji katika Muktadha

© 2024 Dan Darko na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dkt. Dan Darko katika mafundisho yake kuhusu Injili ya Luka. Hii ni kipindi cha 1, Utangulizi, Sehemu ya Kwanza, Mwandishi na Mpokeaji katika Muktadha.

Karibu kwenye somo la Injili ya Luka.

Huu ni ujifunzaji wa kibiblia wa Injili ya Luka. Kama unavyoweza kuwa tayari unajua kufikia sasa, ujifunzaji wa kibiblia wa kibiblia umekujulisha mambo mengi ambayo unaweza kuwa unayajua kuhusu Biblia na masomo ya theolojia kwa ujumla. Hapa, tunazingatia maandishi mawili makuu ya Luka na kuchagua moja.

Ile nyingine tayari inapatikana kwako, na mmoja wa wafanyakazi wenzangu amefanya kazi nzuri sana kukuletea mfululizo huo. Tunapozingatia Injili ya Luka, fikiria masimulizi manne yanayozungumzia kuhusu Yesu Kristo, kazi yake, kifo chake, na ufufuo wake. Ukitaka, yote aliyokuja kufanya ili kuokoa ulimwengu wetu.

Luka ni muhimu sana katika uelewa wetu wa kazi ya Yesu Kristo na Kanisa kwa ujumla kwa sababu Luka ndiye mwandishi pekee wa Injili anayefikia hatua ya kutupa kitabu cha Matendo ya Mitume ili kutuonyesha mwendelezo kati ya kazi ya Yesu Kristo na ile ya Kanisa la kwanza. Kwa hivyo hebu tuanze somo hili kwa kuangalia kwa haraka Injili hii kwa ujumla na kile nitakachofanya katika kipindi hiki maalum ni kujaribu kukujulisha mambo muhimu ambayo ungependa kujua kuhusu uandishi, muktadha wa barua hii mahususi, jinsi Luka anavyouona ulimwengu anaoandika kuihusu, na mambo ambayo atakayoyataja katika kipindi cha somo ambayo utaona yanafaa kuyaelewa ili kuziba pengo kati ya ulimwengu wa kale na muktadha wetu wa kisasa. Naomba nikuelekeze haraka ukweli kwamba ikiwa unafuata mihadhara hii kutoka kwa asili isiyo ya Magharibi, unaweza kutaka kuwa mvumilivu kwangu katika kujaribu kuziba pengo kati ya mila, desturi, na kanuni za kitamaduni za Magharibi ambazo ni tofauti kabisa na ulimwengu wa Luka ambazo unaweza kupata labda kitu ambacho kinakaribia kile unachokifahamu.

Kwa hivyo, hebu tuendeleo kuangalia suala la uandishi. Ni nani aliyeandika Injili ya Luka, na tunajua kuhusu mtu aliyeandika Injili hiyo? Hatuna ushahidi wowote katika maandishi yenyewe unaotuambia kuhusu uandishi. Kwa maneno mengine, tunaambiwa kwamba Luka aliandika kutoka vyanzo nje ya Injili yenyewe.

Lakini ilitokeaje, na imethibitishwaje katika utamaduni wa Kikristo kwamba, kwa kweli, Luka aliandika hivi? Tunaangalia njia mbili kuu za kufikiria hili. Ninachokiita ushahidi wa ndani ndani ya Agano Jipya kinatupa mwanga wa mtu huyu ni nani, na ushahidi wa nje kuhusu kile ambacho Wakristo wa mapema wamesema kuhusu mwandishi huyu husaidia kuangazia uelewa wetu wa mwandishi wa Luka. Kwa hivyo, kwa upande wa ushahidi wa ndani, hatuna chochote ndani ya Injili yenyewe kinachotuambia kwamba Luka ndiye aliyekiandika, tofauti na Paulo, ambaye anapenda kusema kwamba Paulo, Mtume wa Bwana Yesu Kristo, anaandikia kanisa la Swen.

Kwa hivyo, Luka hakufanya hivyo. Luka anatuambia kuhusu anaowaandikia bila kutupa taarifa yoyote kumhusu. Kwa ushahidi wa ndani na ukosefu wake, ni muhimu pia kutambua kwamba vipengele vya ndani vya jinsi barua hii na kitabu cha Matendo ya Mitume vinavyoanzishwa vinaonyesha kwamba, kwa kweli, mtu mmoja aliandika maandishi haya mawili marefu ya Agano Jipya.

Kwa kweli, ukiviunganisha viwili hivyo, unapata karibu theluthi moja ya Agano Jipya hapo hapo. Injili ya Luka na Matendo pia zinaelekezwa kwa mtu yule yule. Mtindo wa uandishi na mifumo endelevu, ambayo baadhi yake nitaionyesha katika kipindi hiki maalum, itatusaidia kuelewa kwamba kuna ushahidi wa ndani wa kutosha kuonyesha kwamba mwandishi wa Injili ya Luka ndiye pia aliyeandika kitabu cha Matendo.

Luka huyu ambaye mapokeo yamemhusisha na Injili ya Luka ndiye tunayemsikia katika Agano Jipya. Hilo halimaanishi kwamba yeye mwenyewe anasema popote katika Agano Jipya kwamba yeye ndiye mwandishi. Lakini linamaanisha kwamba katika baadhi ya maandishi, hasa maandishi ya Paulo, na baadhi ya marejeleo ya wingi ya nafsi ya kwanza tunayoyapata katika kitabu cha Matendo yanaonekana kupendekeza kwamba huyu ndiye mtu tunayemshughulikia.

Kwa hivyo, hebu tuendeleo haraka kwenye ushahidi wa nje, na wakati fulani, nitakurudisha kwenye baadhi ya uchunguzi tunaoufanya ndani. Kwa upande wa ushahidi wa nje, kuna mashahidi watano muhimu wanaowasaidia wasomi, washiriki wa kanisa, na mila za kanisa kuelewa ni nani aliyeandika Injili ya Luka na jinsi Injili hii maalum ilivyohusishwa na Luka. Hati ya zamani zaidi tuliyo nayo kwenye Injili ni aina ya maandishi tunayoiita P75.

P75, haswa, ikiwa ni hati ya zamani zaidi ya Luka, kwa kweli inamrejelea Luka kama mwandishi wa hati hii maalum. Ni mojawapo ya utangulizi ambao, kadri maandishi yanavyopitishwa, viongozi au mila mbalimbali za kanisa zinastahili wale wanaoipokea na wale wanaoituma. Kwa hivyo, hati ya zamani zaidi ya Luka inamtaja Luka kuwa mwandishi.

Jambo lingine la kuzingatia ni hati muhimu sana katika karne ya 2 inayoitwa Kanoni ya Kusitisha. Kanoni ya Kusitisha pia inamhusisha Luka, mmoja wa baba wa kanisa,

Irenaeus, ambaye tunasikia habari zake nyingi tunapojaribu kusoma mila za kanisa. Irenaeus, katika jibu lake dhidi ya uzushi, kwa kweli anahitimu, kama nitakavyoonyesha nukuu hiyo baada ya dakika moja, kwamba Luka, mwenzake Paulo, ndiye aliyeandika Injili tunayoiita Injili ya Luka.

Kiongozi mwingine wa kanisa ambaye kwa kweli alijenga kazi yake yote nyuma yake, kwa mgongo wa Marcion, mfanyabiashara, mwanatheolojia, ambaye alijulikana kuwa kweli, sijui jinsi ya kufanya hivyo, mimi ni mwangalifu sana kuhusu lugha ninayotumia hapa. Alikuwa mzushi mzembe sana ambaye kanisa limewahi kumjua. Tertullian amefanya vizuri sana maishani mwake, akijenga umaarufu wake wote wa kitheolojia kwa mgongo wa Marcion na kujaribu kumjibu Marcion kwa chochote ambacho Marcion anaandika kipuuzi.

Tertullian anafafanua na kusema wazi kwamba Luka ndiye mwandishi wa Injili ambayo tumekuja kuiita Injili ya Luka. Mwanahistoria wa kanisa la kwanza Eusebius, ambaye ametupa mkusanyiko wa juzuu kubwa ya historia ya kanisa, pia anamrejelea Luka na uandishi wa maandishi haya na hata anatupa mwanga kidogo kuhusu asili yake. Tena, kama ningekurudisha kwenye marejeleo niliyotoa hapo awali kuhusu Kanuni ya Muratori, kifungu au kifungu hicho kwa kweli kinasomeka hivi.

Luka, ambaye pia alikuwa mwenzake Paulo, aliandika katika kitabu alichohubiri Injili. Marejeleo hayo yalifanywa katika muktadha ambao ulionekana kuendana na mazungumzo kuhusu Injili ya Luka. Katika kipande hicho, pia tunapata maelezo zaidi kuhusu jamaa huyu kuwa tabibu.

Lakini labda ninapaswa kusimama hapa ili kufafanua uwongo unaopatikana mara nyingi, kwamba kwa sababu Luka anaelezewa kama daktari, tunapaswa kuchunguza simulizi lake la miujiza kila wakati kutoka kwa mtazamo wa daktari. Sio lazima iwe hivyo. Katika kipande hicho, tunasoma kitabu.

Kitabu cha tatu cha Injili ni kile kilichoandikwa na Luka. Luka, tabibu maarufu, baada ya kupaa kwa Kristo, wakati Paulo alipomchukua kama mtu mwenye bidii kwa ajili ya sheria, alikiandika kwa jina lake mwenyewe kulingana na imani ya jumla. Kumbuka, kulingana na imani ya jumla, mapokeo.

Katika marejeleo ya Tertullian niliyotaja hapo awali, Tertullian, kwa maneno yake mwenyewe, anaandika, Kwa maana hata aina ya Injili ya Luka kwa kawaida watu humhusisha Paulo, wakirejelea Injili ya tatu. Katika Historia ya Kanisa ya Eusebius, anaandika, Lakini kuhusu Luka, mwanzoni mwa Injili yake, anajieleza sababu zilizomfanya aiandike. Anasema kwamba kwa kuwa wengine wengi walikuwa wamechukua hatua ya haraka zaidi kutunga masimulizi ya matukio ambayo alikuwa amepata ujuzi kamili kuyahusu, yeye mwenyewe, akihisi umuhimu wa kutuweka huru kutokana na maoni yao yasiyo na uhakika, alitoa katika Injili yake mwenyewe masimulizi sahihi ya matukio hayo ambayo alikuwa amejifunza ukweli kamili

kuyahusu, akisaidiwa na urafiki wake wa karibu na kukaa kwake na Paulo na kwa kufahamiana kwake na mitume wengine.

John Fitzmyer , ambaye ameandika kitabu kizuri sana, kwa kweli, maelezo mawili kuhusu Luka, naandika katika utangulizi wake, ambapo ananukuu baadhi ya mila hizi za kanisa la kwanza. Luka alikuwa Msiria wa Antiokia, kwa taaluma alikuwa daktari, mwanafunzi wa mitume, na baadaye mfuasi wa Paulo hadi kifo chake cha kishahidi. Alimtumikia Bwana bila uharibifu, bila mke, na bila watoto.

Alikufa akiwa na umri wa miaka 84 huko Boetia , akiwa amejaa Roho Mtakatifu. Sasa, ikiwa unaelewa chochote kuhusu Injili ya Luka na maandishi ya Luka, kusikia tu kuhusu kujazwa Roho kunapaswa kukuletea tabasamu. Kwa hivyo, kwa ujumla, ninapoelekea hapa hatuna ushahidi wowote wa ndani, au kile tunachokiita katika lugha ya kitheolojia ya kujitambulisha kwa Luka akisema, Niliandika injili ya tatu.

Lakini tuna marejeleo kuhusu athari kwamba Luka anayetajwa katika Agano Jipya pia ndiye ambaye mapokeo yanamhusisha mwandishi wa injili ya tatu. Wale walio karibu zaidi na simulizi na wale walio karibu zaidi na mapokeo haya anayoandika wametuelekeza hilo. Hakujakuwa na ubishi wowote hadi sasa katika usomi, tukijadiliana kama, kweli, tunapaswa kumhusisha Luka au la.

Kwa hivyo, tunaikaribia injili hii mahususi kwa msingi kwamba Luka, kulingana na mapokeo, ndiye aliyeandika injili hii, na tunasimama kwenye mapokeo hayo ili kutafsiri maandishi haya. Kuhusu kutajwa kwa Luka huyu katika Agano Jipya, tuna marejeo matatu kumhusu. Tuna marejeo yake katika Wakolosai.

Wakolosai 4 mstari wa 14, anatajwa kama daktari mpendwa. Muda hautaniruhusu kuweza kustahili kama tunapaswa kuhusisha hili na maandishi ya Paulo au la. Lakini ukichukua Wakolosai kutoka kwa mapokeo ya Paulo, basi tunaona kutoka kwa mapokeo ya Paulo kwamba alikuwa daktari.

Pia tunasoma katika maandishi ya Paulo kwa Filemoni, akimrejelea Luka kama mfanyakazi mwenzake. Tuna marejeleo mengine ya Luka katika 2 Timotheo 4 mstari wa 11, maandishi ambayo yanabishaniwa miongoni mwa wasomi wa Paulo kuhusu kama Paulo aliyaandika au la. Lakini chukua marejeleo haya yote matatu katika mapokeo ya Paulo, na tunachopata ni mtu anayehusishwa na Paulo kutoka kitabu cha Matendo, hasa kutoka Matendo sura ya 16, pia anatajwa katika mapokeo ya Paulo kama mtu ambaye alikuwa daktari mpendwa, ambaye alikuwa mfanyakazi mwenzake na mwenzake pekee wa Paulo mwenyewe.

Kwa hivyo, ni nini kingine tunachojua kuhusu Luka huyu? Tunajua mambo machache. Tunagundua kutoka kwa injili yake kwamba hakuwa shahidi aliyeshuhudia matukio anayoandika kuyahusu. Kwa kweli, kama tutakavyoona baadaye katika utafiti huu, alikuwa mwangalifu kutuonyesha kwamba alichukua muda kuchunguza matokeo

yake na kuyakusanya kutoka kwa mashahidi walioshuhudia, akitudokeza kwamba yeye mwenyewe hakuwa shahidi aliyeshuhudia.

Kutokana na kila dalili tunayopata kutoka kwa injili yenyewe, na pia kutoka kwa kipande chake cha pili, kinachojulikana kwetu kama kitabu cha Matendo ya Mitume, inaonekana kwamba mtu huyu alikuwa mfuasi wa Kristo wa kizazi cha pili, au kama wengine wangependekeza, mfuasi wa Kristo wa kizazi cha tatu. Jambo moja linalojitokeza wazi kuhusu historia ya Luka ni kwamba alikuwa na elimu nzuri. Mara kwa mara napenda kuwarejelea au kuwaelezea marafiki zangu wa Pentekosti wenye karama kwamba ikiwa mtu yeyote anafikiri Roho Mtakatifu anaonekana mara nyingi katika kitabu cha Matendo ya Mitume na katika Luka, na kwa hivyo lazima awe mtu ambaye hana elimu kama hiyo, mtu huyo hawezi kuwa mbali zaidi na ukweli.

Kwa sababu alikuwa mtu mwerevu sana. Kwa kweli, watu wawili wenye akili zaidi tulio nao kama waandishi wa Agano Jipya ndio wanaoonekana kuwa na hamu kubwa ya kutuambia kuhusu Roho Mtakatifu na karama za Roho Mtakatifu, kama tutakavyoona. Na Luka ni mmoja wao waziwazi.

Kigiriki chake kinaonyesha mtu mwenye ujuzi mzuri na ujuzi wa lugha. Sarufi yake na muundo wake vinaonyesha mtu mwenye uelewa mzuri wa usanii wa fasihi wa wakati wake. Hata katika suala la masimulizi, miundo ya masimulizi, jinsi anavyotunga maandishi, mpango, na jinsi anavyosuluhisha mpango, Luka anaonyesha mtu ambaye anajua kweli jinsi ya kuandika na kutoa hoja yake katika uelewa wa wakati wake.

Jambo lingine kuhusu elimu yake ambalo ni la kukumbukwa tunapokuja kwenye Injili ni ujuzi wake wa Agano la Kale. Nimekutana na wachache tu, niseme, nisingehesabu hata wasomi wachache wanaopendekeza kwamba Luka lazima awe Myahudi. Lakini kwa mbali, wasomi wengi, na hakika ningeunga mkono msimamo huo kusema kwamba Luka alionekana kuwa mfuasi wa Kristo wa Mataifa akimwandikia Theofilo, ambaye pia ni Mmataifa.

Lakini Mmataifa huyu huyu alijichukulia jukumu la kusoma Maandiko ya Kiebrania vizuri sana. Kwa hivyo katika maandishi yake, tuna marejeleo na marejeleo ya moja kwa moja kwenye Agano la Kale. Akiandika katika utamaduni kana kwamba anatuambia kwamba, tazama, unabii wa Kimasihi kuhusu Masihi unatimizwa.

Na wacha nikuonyeshe jinsi hili linavyotimizwa. Ujuzi wake wa Maandiko ya Kiebrania ni mkubwa sana, na tutaona baadhi ya hayo tunapochunguza maandishi haya. Jambo lingine ambalo baadhi ya wafanyakazi wenzangu na baadhi ya wale ambao wanaweza kuwa wanafuatilia hili ambalo nimepata fursa ya kufundisha watasema ni kwamba mimi huonekana kuwa na wazimu sana kuhusu kosmolojia na kosmolojia ya roho.

Naam, kama nitafanya hivyo, basi nadhani nini? Mimi ni mwenzake wa Paulo na Luka. Kosmolojia ya roho ya Luka ni moja ambayo tunahitaji kuchukua muda wetu kuifungua ili kufuatilia maandishi yake kwa makini. Mtazamo wa ulimwengu wa Luka na mtazamo wa ulimwengu wa wakati wake ulikuwa ulimwengu ambao ulimwengu wa kimwili haukuwa umetenganishwa au mbali na ulimwengu wa kiroho.

Vipimo vya kiroho vya ulimwengu ni sehemu ile ile ya ulimwengu huu mmoja, na kwa sababu hiyo, malaika wanaweza kuingiliana na wanadamu. Viumbe wa kiroho wanaweza kufanya kazi katika maisha ya wanadamu. Mawakala wa kiroho wanaweza kuja na kufanya mambo katika ulimwengu wa wanadamu.

Wazo zima ni kwamba roho zipo pamoja nasi, na zinaweza kufanya kazi ndani yetu, zinaweza kuwasiliana nasi, zinaweza kutoa ujumbe katika ndoto, na zinaweza kufanya hivyo katika ulimwengu ambao Luka aliishi. Aliuona ulimwengu kama ulimwengu ambapo hali halisi za kiroho, ziwe nzuri au mbaya, zilikuwa zimeenea. Kwa hivyo, kama tutakavyoona katika Injili ya Luka, mambo ya ajabu kama kiumbe wa kiroho anayempa mimba mwanamke yatatokea katika simulizi lake.

Na kama uko katika mfumo wa falsafa wa Magharibi, unasema, ina maana gani? Naam, katika ulimwengu ambao Luka aliishi, katika mfumo wa imani aliofanya kazi, na kile kinachodhaniwa kuwa msingi wa imani yetu ya Kikristo, nafasi italazimika kuundwa kwa ajili ya uwezekano wa Mungu au wakala wa kiroho kufanya kazi katika maisha ya wanadamu ili kuleta matokeo ya mambo mengi. Kwa hivyo, Luka, kwa upande mwingine, atazungumzia kuhusu shughuli za Mungu, Roho Mtakatifu, na Yesu Kristo. Kwa upande mwingine, pia atazungumzia kuhusu kupagawa na pepo, viumbe wabaya wa kiroho, na jinsi katika Kristo, Mungu anavyoshinda nguvu hizi za uovu anapofunua ufalme wa kimasiya katika enzi hii ya mwisho wa dunia.

Ninapenda mstari mmoja wa Joel Greene katika utangulizi wake wa Luke anapoandika, na huwa na ufahamu kila wakati kuhusu ukweli kwamba ninapozungumzia kuhusu ulimwengu wa roho, ni rahisi kusema, jamaa huyu wa ajabu wa Kiafrika anaamini katika kila aina ya mambo ya ajabu ya Kiafrika. Na kwa hivyo, nilifanikiwa kupata mstari kutoka kwa Joel Greene akijaribu kuelezea kwamba tunapaswa kujaribu kumwelewa Luke kwa ajili ya Luke na ulimwengu wake. Anaandika kwamba ulimwengu wa Luke ni ulimwengu ambao Mungu huingilia kati kupitia dhana za kimiujiza.

Malaika mara kwa mara huunganishi kati ya mbingu na dunia, na nguvu za kishetani zinafanya kazi, kwa mfano. Hiyo ndiyo dunia ya Luka. Fikiria kuhusu mandhari haya, na usichoke unapoanza maandishi kwa sababu haya ni ya msingi katika jinsi tunavyoyakaribia maandishi.

Hadi sasa, ninachojaribu kufanya ni kufanya hivi. Kwanza, kuteka mawazo yako kwenye ukweli kwamba maandishi, injili ya Luka, yamekuwapo tangu mwanzo wa

Wakristo wa kwanza hadi wakati huu. Pili, kwamba ulimwengu wa Luka ni ulimwengu ambapo roho zinaweza kufanya kazi katika mambo ya wanadamu.

Jambo la mwisho ninalotaka kuendelea nalo haraka ili kuteka mawazo yetu, ambalo pia litaangaziwa katika somo letu la injili, ni jinsi Uyahudi utakavyofanya kazi katika ulimwengu wa Luka na katika simulizi la Luka. Kufikia kipindi cha Hekalu la Pili, wakati ambao Luka alikuwa akiandika, Wayahudi walikuwa bado wakimtarajia Masihi aje. Walimtarajia aje na kuwashinda maadui zao, 23kushinda uovu, na kumrudishia Daudi ufalme.

Lakini Uyahudi ulikuwa na mwonekano tofauti na, tuseme, wakati wa Sulemani. Wayahudi wote walichukulia Hekalu kwa uzito sana na walikwenda Hekaluni mara moja au mbili kwa mwaka kutoa sherehe na mila tofauti. Lakini jambo lingine lililotokea tangu walipoenda uhamishoni na kurudi kutoka uhamishoni lilikuwa ibada ya sinagogi, ambapo Wayahudi wangekusanyika katika majengo, katika aina mbalimbali za mahali patakatifu, kujifunza kuhusu sheria, kusherehekea sikukuu, kufanya kila aina ya mambo yote ya utamaduni wa Kiyahudi ili kuweza kuungana na dini yao, mafundisho yao ya kidini, na malezi, hasa ya vijana katika imani na mila zao za kidini.

Masinagogi yatakuwa muhimu kwa sababu Luka atatukumbusha kwamba Yesu atatembelea maeneo kama hayo anapoendelea na huduma yake. Jambo lingine la kuzingatia katika ulimwengu wa Luka tunapofikiria kuhusu Uyahudi ni madhehebu ya wakati huo. Uyahudi haukuwa wa monolithic wakati wa maandishi ya Luka.

Tuna madhehebu mbalimbali, kama vile Mafarisayo, Masadukayo, Waesene, na kile ambacho Josephus anatukumbusha kuwa Falsafa Mpya. Lakini ni madhehebu mawili tu kati ya haya, madhehebu maarufu, yametajwa katika Luka; moja ni Mafarisayo, na la pili ni Masadukayo. Sasa, tukiwa njiani Masadukayo, tutawapata katika Luka, kwa kawaida Yesu anapokuwa Yerusalemu, kwa sababu Masadukayo ndio waliokuwa na jukumu kubwa kwa mambo yaliyokuwa yakiendelea hekaluni, na walihusika sana katika uongozi wa hekalu.

Kwa kweli, idadi kubwa yetu katika usomi wa Agano Jipya huwa tunaamini kwamba kuhani mkuu Myahudi ana uwezekano wa kutoka katika dhehebu la Masadukayo. Lakini Masadukayo hawakuamini katika ufufuo. Waliamini kwamba ukifa, roho yako huangamia pamoja nawe.

Dhehebu lingine tunalolijua zaidi kama Wakristo ni Mafarisayo. Luka atazungumzia kuhusu dhehebu hili kwa njia tofauti sana na jinsi tunavyowafikiria kwa kawaida. Mafarisayo waliamini katika ufufuo wa wafu.

Mafarisayo waliamini katika haki ya kisheria. Mafarisayo waliamini katika kuishi maisha rahisi. Kwa kweli, Yesu na Mathayo waligongana sana na Mafarisayo, si kwa

sababu mafundisho yao yalikuwa tofauti sana, bali kwa sababu mafundisho yao yalikuwa sawa sana.

Katika Luka, tofauti na Mathayo, Mafarisayo hawakuwa watu wabaya kila wakati. Katika Luka, Mafarisayo ni watu werevu tu ambao wanajaribu tu kujua zaidi kuhusu dini yao, ambao imani zao za kidini zinafanana sana na za Yesu, na mara kwa mara wana matatizo na Yesu, lakini mara nyingi huwasaidia sana Yesu na wafuasi wa Yesu, na wakati mwingine hata hujaribu kuingilia kati ili kumsaidia Yesu na wafuasi wake. Katika juzuu ya pili ya Luka, kwa mfano, Mafarisayo walikuwa, hata Mafarisayo kanisani, katika Matendo.

Tofauti sana na mitazamo tuliyo nayo kuhusu Mafarisayo kutoka kwa Mathayo. Na baadhi yake yatafunuliwa hapa. Lakini nivumilie kidogo tunapoweka msingi huu, kwa sababu Luka atafanya kazi ndani ya mfumo huu.

Nilikuambia alikuwa mtu mwenye elimu ya kutosha, na alikuwa na shukrani kwa watu wenye elimu ya kutosha katika mila zao za kidini, akijaribu kuishi kulingana na matarajio yao ya kidini, akiwa na maswali na majibu, na akihitaji kushughulikiwa ipasavyo. Jambo lingine tunalopata ni matumizi ya Luka ya Septuagint. Luka anarejelea maandiko ya Kiebrania sana, na mara nyingi, nukuu zake au madokezo yake yanaonekana kutoka kwa yale ya Septuagint.

Haishangazi kwamba alikuwa fasaha sana katika Kigiriki, na tafsiri ya Kigiriki ya maandiko ya Kiebrania ikawa kitu ambacho angekifahamu sana. Hii haimaanishi kwamba kufikia karne ya kwanza, Septuagint ilikuwa maandishi maarufu zaidi ambayo yalipatikana na kupatikana kwa Wayahudi wengi katika masinagogi. Baada ya kusema haya kuhusu Uyahudi, sitaki kukuacha na hisia kwamba Wayahudi walikuwa wakipigana kila wakati kama Wapentekoste na Wabaptisti na Wakatoliki na Wapresbiteri.

Hapana! Wayahudi walikuwa na mambo manne, bila kujali walikuwa wapi na imani yoyote waliyoshikilia, ambayo yote yalikuwa ya pamoja. Mambo haya manne yaliwaunganisha kwa nguvu sana hivi kwamba wanaweza kuwa na tofauti nzuri za kitheolojia, lakini wana mifumo hii ya imani ya pamoja inayounda utamaduni wao na kanuni zao na ambayo itawaunganisha pamoja kwa ajili ya sherehe, bila kujali dhehebu lolote ambalo mtu alikuwa wa dhehebu. Na haya manne ni moja, Shema.

Wayahudi wote walishikilia ukweli kwamba Mungu ni mmoja. Tofauti na majirani zao ambao wanaweza kuamini katika miungu mbalimbali, Wayahudi wote wanaomwamini Yahweh, ambaye alijifunua na kufanya agano na babu yao mkuu Ibrahimu, na wameunda na kukuza taifa kulingana na uhusiano huo wa agano. Sikia, Ee Israeli, Bwana Mungu wetu, Bwana ni mmoja, itakuwa imani hadi leo ambayo itashirikiwa na Wayahudi wote.

Pili, upekee wa Kiyahudi na tohara. Wayahudi wote, bila kujali dhehebu lolote mtu analotoka, watajiona kama mtu aliyechaguliwa katika uhusiano wa agano na Mungu, na kama wewe ni mwanaume, alama ya agano hili ni tohara. Kwa nini ninaleta hili? Naam, ninaleta hili kwa sababu utaona kutoka sura mbili za Luka.

Luka atatukumbusha kwamba Yesu na wazazi wake walikuwa Wayahudi. Yohana Mbatizaji na wazazi wake walikuwa Wayahudi. Na kabla hata hawajatangaza uhusiano wowote wa kidini walio nao ndani ya Uyahudi, watafuata kanuni na mila hizi za Wayahudi ambazo tunahitaji kuzijua.

Ya tatu ni Torati. Utii kwa sheria ya Mungu ulikuwa muhimu sana kwa Wayahudi. Ni kweli kwamba, tafsiri ya sheria ni sehemu ya sababu huenda kukawa na madhehebu tofauti zaidi ya kihafidhina, ya kiliberali zaidi, na yenye msimamo mkali katika utamaduni huo.

Na, bila shaka, nilitaja hekalu hapo awali. Hekalu litakuwa mahali ambapo sherehe na mila muhimu zitafanyika. Wazazi wa Yesu wangeenda hekaluni kufanya kile walichohitaji kufanya kama Wayahudi.

Hekalu, kama kitovu cha utamaduni, dini, na desturi za Kiyahudi, litakuwa sababu kwa nini, katika juzuu ya pili ya Luka, Wayahudi watatoka kote ulimwenguni kuja Yerusalemu na kuwa sehemu ya sherehe hii ya Pasaka. Wayahudi, bila kujali imani zao za mifumo, wahafidhina, waliberali, katikati ya barabara, nje ya barabara, wote watashiriki katika imani hizi nne kuu. Luka alikuwa anajua hili.

Luka alitaka kuzingatia hili katika injili yake ili kutukumbusha kwamba Yesu, Mwokozi wa ulimwengu, alikuja kama Myahudi. Alikuwa kutimiza maendeleo ya kinabii kuhusu Masihi. Na alikuja kufanya hivi ndani ya Uyahudi wa Hekalu la Pili.

Hakuja lazima kuanzisha dhehebu au harakati nzima nje ya Uyahudi, lakini alikuja kutimiza ahadi za Mungu kwa watu wake na kwa ulimwengu. Baada ya kuanzisha mfumo huu wa msingi wa Luka mwenyewe, hebu tumgeukie mpokeaji wa injili ya Luka. Luka anamtaja mpokeaji wake kama Theofilo.

Kwa kawaida Theofilo anaeleweka kuwa Mmataifa. Kwa hivyo hapa tunamwona Theofilo, Mmataifa, akipokea aina ya vitabu ambavyo baadaye tutaviita injili. Kwa njia, hakukuwa na aina ya vitabu vilivyoitwa injili wakati huo.

Hii itakuwa aina ya vitabu ambavyo tutaviunganisha, au Wakristo watakuja kuthibitisha maandishi manne kuhusu kazi ya maisha ya Yesu Kristo, ikiwa ni injili. Kwa hivyo, Luka anaandika kama Mmataifa, na ukipenda, kama msomi wa Mataifa kwa msomi wa Mataifa anayelitwa Theofilo.

Anamwita bwana, kama tutakavyoona katika barua na katika injili. Lakini fikiria hili. Unaposoma injili na unapofuatilia mihadhara hii, fikiria kile Luka anachosema kuhusu waliotengwa.

Maandishi ya wasomi kwa wasomi. Tazama anachosema kuhusu maskini na waliotengwa. Tazama picha zake za kukutana na Masihi na wale walio na njaa, maskini, na wasiojiweza.

Kwa sababu kwa Luka, ufalme wa Mungu na kile kinachohitaji kuwasilishwa kwa mpokeaji huyu ni kitu kinachozidi hadhi ya jinsi mtu alivyo wasomi, mwenye nguvu, na wa ajabu katika jamii. Kwa hivyo Theofilo ataitwa bwana na atatuacha na dhana nyingi kuhusu jinsi tunavyomfikiria Theofilo huyu. Lakini fikiria barua iliyoandikwa kwa mtu muhimu sana ikielezea mambo muhimu kuhusu injili ambayo nikithubutu kuhubiri kwa uzito kuhusu injili ya Luka katika baadhi ya jamii za wasomi katika ulimwengu wetu watu wanaweza kunikera, wakifikiri ninawatia hasira.

Lakini unaona, Luka anaelewa kitu. Injili ya Bwana Yesu Kristo ni kwa ajili ya wokovu wa ulimwengu. Na marafiki, ulimwengu unajumuisha watu katika kijiji changu.

Ulimwengu unajumuisha marafiki zangu wanaoishi katika umaskini na hali ngumu sana. Ulimwengu unajumuisha watoto wanaokufa kutokana na utapiamlo, iwe wewe ni msomi kama Theofilo au kama Luka. Luka angependa tujue kwamba ujumbe wa ufalme wa Mungu, kuja kwa Masihi katika ulimwengu wetu, ni kuleta mabadiliko ya kweli, kugusa maisha ya wote.

Lakini huyu Theofilo ni nani? Tuko katika uwanja wa dhana kuhusu utambulisho wake. Kwa hivyo, kuna makisio sita kuhusu jinsi tunavyopaswa kumtazama. Baadhi wamependekeza kwamba tumtazame kama mtetezi wa Luka, ambaye aliandika vipande viwili virefu na alihitaji mtu wa kufadhili uandishi.

Wengine wamependekeza tumtazame au tumfikirie kama labda afisa wa Kirumi anayesimamia kifungo cha Paulo huko Roma. Sasa, wale wanaokisia mambo haya watasema kwamba, kwa mfano, katika kitabu cha Matendo, Matendo ya Mitume huishia na Paulo gerezani. Inawezekana kwamba Luka anamwandikia mtu huyu ambaye alikuwa akisimamia kifungo hicho, akijaribu kutetea imani ya Kikristo, na kuhakikisha kwamba yeye mwenyewe anakuwa chombo ambacho injili hii yenye nguvu ambayo Paulo alikamatwa itatekelezwa.

Tena, ni wazo tu. Mtazamo wa tatu unaonyesha kwamba Theofilo alikuwa mtu asiyeamini, Mmataifa ambaye alikuwa na nia ya Ukristo, na Luka alikuwa akiandika kuelezea mafundisho ya Kikristo ni nini. Wengine wamependekeza kwamba tumtazame kama mwamini mpya ambaye Luka anamjua na anaandika ili kumpa maelekezo zaidi baada ya mawasiliano ya awali kuhusu ujumbe wa injili, tukimpa maelekezo zaidi kuhusu imani na kile ambacho Wakristo wanaamini.

Yule niliyekulia nikimsikia sana ni yule anayefanya kazi na kucheza karibu na jina Theofilo na kusema, loo, jina hilo linamaanisha rafiki wa Mungu, mpenzi wa Mungu, na wanajaribu kufanya kazi kwenye tafsiri hii na kusema, loo. Kwa kweli, hiyo ina maana kwamba huyu si mtu maalum, lakini mtu anayempenda Bwana ni mtu ambaye Luka anamwandikia ili ujumbe wa injili utimizwe. Mtazamo wa sita unaonyesha kwamba jina hilo ni sawa, na kwa kweli lipo kusema hii ni injili iliyoandikwa kwa Mataifa yote. Ni ipi kati ya hizi sita iliyo sahihi? Nina jibu la kina sana kwako.

Sijui. Tunakisia. Tunajaribu kuelewa.

Lakini unaona, haijalishi kama unajua utambulisho kamili wa Theofilo au la. Kilicho muhimu kujua ni kwamba Luka aliandika injili, injili ya tatu, kwa mtu mwingine, na katika injili hiyo kuna vijidudu, maadili, na ujumbe wenye nguvu wa utu na huduma ya Bwana Yesu Kristo ambao kama wewe na mimi tungekubali, tungepata uzoefu wa nguvu za Mungu katika ngazi ya kibinafsi na ya mabadiliko, hata katika nyumba zetu na zaidi. Tukifikia ufahamu wa jumla wa Luka ni nani na Theofilo ni nani, ni muhimu pia kujaribu kuelewa wakati injili iliandikwa.

Kuhusu uchumba, kuna nadharia mbili kuu kuhusu uchumba. Mtazamo mmoja kuhusu uchumba ni kwamba unapaswa kufikiria kuhusu injili ya Luka na kitabu cha Matendo, ambacho kiliandikwa kabla tu ya Matendo kuisha. Kwa hivyo, ukishikilia nadharia hiyo, basi kwa kweli Matendo ya Mitume iliandikwa mwishoni kabisa Paulo alipokuwa gerezani.

Ukishikilia nadharia hiyo, basi utaiweka tarehe mapema ili kusema injili ya Luka na Matendo ya Mitume ziliandikwa kwa sehemu kubwa wakati wa uhai wa Paulo au si zaidi ya mwezi mmoja baada ya kifo cha Paulo. Nadharia nyingine inasema, hapana, hutokea baadaye. Ile inayosema ilitokea baadaye ndiyo ambayo ndiyo nadharia inayokubalika zaidi, kama ningeleezea.

Wale wanaoshikilia kama mimi wanavyoshikilia kwamba injili ya Luka iliandikwa kati ya miaka ya 70 na 90 na kwa ufupi, kwangu mimi, karibu miaka ya 80, wanasema kwamba Luka hangeweza kuandika injili yake kama angetegemea injili ya Marko kama Mathayo alivyofanya. Basi Marko angepaswa kuandikwa kabla ya Luka kuandikwa. Na ikiwa tutamtaja Marko katika miaka ya 70, basi hakika, hatungeweza kumtaja Luka mapema zaidi ya hapo.

Jambo lingine linaloendana na aina hiyo ya hoja ni hili. Ukimfikiria Luka na jinsi anavyopanga injili yake, hakuna kinachopaswa kutuambia kwamba alikuwa akiandika shajara, kwamba alikuwa akiandika matukio kama yalivyokuwa yakitokea, ili kufikia wakati jambo la mwisho lilipotokea, anasema, simama kabisa, piga kelele, sasa ngoja

niitume kwa barua pepe kwenye ukurasa wako wa maandishi. Hapana, hivyo sivyo maandishi wanavyoandika.

Unajua hilo hata kwa shajara yako mwenyewe. Hivyo sivyo unavyoandika shajara yako. Huandiki shajara yako unapoendelea na shughuli zako za kila siku.

Unaandika shajara yako mwishoni mwa siku. Mtu huandika historia baada ya matukio kuchukua muda kuwasiliana. Kwa hivyo, mimi huelekea kuegemea mtazamo wa wengi kwamba injili ya Luka iliandikwa katika miaka ya 80.

Kama hukubali mtazamo wa miaka ya 80, basi fanya kazi katika safu ya miaka ya 70 na 90. Hilo ndilo eneo la faraja kwa ujumla, lakini nataka kuwa na uhakika zaidi kuliko hilo kwa sababu baadhi ya mambo tutakayoyaangalia katika injili yatasaidia kuangazia baadhi ya haya. Kusudi la Luka ni nini? Unasema, oh, kuna mambo mengi sana ninayohitaji kujua ili kusoma injili hii.

Ndiyo. Je, unaona kwamba watu wengi hawasomi injili ya Luka? Kwa sababu ni ndefu sana. Namaanisha, unanza sura ya kwanza.

Unalala usingizi mmoja au miwili kabla ya kumaliza. Kitu pekee tunachopenda kuhusu injili ya Luka ni mifano. Kwa hivyo acha nijaribu kukuwekea msingi ili uweze kufurahiya nami.

Kwa hivyo, kusudi la Luka. Kwa nini Luka anaandika injili yake? Luka anawasilisha historia ya matukio ya maisha na huduma ya Yesu Kristo kama njia ya kutoa tafsiri ya kitheolojia ya mpango wa Mungu unaofunuliwa wa wokovu na utimilifu wa unabii. Kwa Luka, historia inampa rasilimali anazohitaji ili kuwasilisha mwanzo, kuinuka, maendeleo, na upanuzi wa Ukristo kote ulimwenguni.

Kwa maneno ya Mark Strauss, Luka anaahirisha na kuhalalisha madai ya kanisa kama watu halisi wa Mungu katika enzi hii. Kwa Luka, yote yanahusu jinsi unavyoelewa huduma ya Yesu na jinsi huduma hiyo inavyoendelea hata leo hadi miisho ya dunia. Luka Timothy Johnson, akijaribu kuelezea kwa ufupi zaidi kusudi la Luka, anaandika Lengo la Luka ni kuwafanya wasomaji wa nje wa Kigiriki harakati ya Kikristo inawasilishwa kama ushirika ulioelimika kifalsafa, usio na madhara kisiasa, wa kijamii, na wa hisani.

Lakini kusudi lake la haraka zaidi ni kutafsiri injili kwa watu wa ndani ndani ya muktadha wa mazingira ya wingi yaliyoundwa na Wayahudi na Mataifa. Ninapenda jinsi Cradock alivyojaribu kutaja kusudi la Luka. Anaandika hadithi tatu; Uyahudi, Yesu, na kanisa vinahitaji kuhusishwa kwa namna fulani ambayo ni ya kihistoria na kitheolojia.

Hakuna mwandishi katika Agano Jipya anayefanya hivi isipokuwa Luka. Na labda Luka anafanya hivyo si kwa sababu tu mtu au watu fulani wanaojulikana kama Theophilos wanahitaji kujua. Inawezekana zaidi, ni kwa sababu ya mambo mawili halisi yanayojivutia kwa Luka.

Kwanza, tukio la Yesu limeandikwa zaidi na zaidi katika yaliyopita. Maisha na kazi yake ni mambo ya historia. Pili, kanisa sasa ni harakati, taasisi duniani.

Na Luka anadhani kwamba muda mwingi zaidi utapita kabla ya Kristo kurudi. Baada ya yote, mtu hafanyi utafiti na kuandika maelezo kwa utaratibu ikiwa ana uhakika kwamba siku ya Bwana imekaribia. Luka anaamini kwamba, kwa kusimulia kuhusu kazi ya Bwana Yesu Kristo na kanisa na upanuzi wake unaoendelea, watu watajua zaidi kuhusu kazi ya Masihi.

Noland, ambaye ufafanuzi wake umekuwa maarufu sana katika masomo ya Lucan, anaandika, Kwa madhumuni ya Luka, dhana ya kawaida na ya muda mrefu ya kitamaduni ni kwamba Luka alikuwa Mkristo wa Mataifa aliyeandika injili yake kwa ajili ya kanisa la Mataifa la mwishoni mwa karne ya kwanza, kwamba ilikuwa hati ya kichungaji inayohusu masuala ndani ya kanisa, na kwamba wakati wa kuwafikia Wayahudi kwa Wakristo ulikuwa umepita muda mrefu, hata kama baadhi ya Wakristo Wayahudi waliendelea kuchukua jukumu muhimu katika maisha yanayoendelea ya kanisa. Ninawezaje kufupisha hili? Ninafupisha hili kwa maneno rahisi sana kama ifuatavyo. Luka anaandika injili yake kumwambia Theofilo kuhusu Yesu Kristo.

Ukishikilia mtazamo wa kuomba msamaha, basi unasema kwamba sehemu ya maagizo ni kusaidia kutetea imani ya Bwana Yesu Kristo. Lakini zaidi ya hayo, anasema hivi ili huduma hii na utume wa kimasihvi viendeleo, si kukwama katika historia, bali viwe kiumbe hai, kinachoendelea mbele, harakati inayosonga mbele na kupanuka hadi sehemu nyingine ya ulimwengu. Acha nirudie mambo machache kwa sehemu ya kwanza ya utangulizi huu.

Kile ambacho nimejaribu kufanya hadi sasa katika utafiti huu ni kukupa muhtasari wa jumla wa injili ya tatu, ambayo tunaiita Luka. Injili hii ya tatu iliandikwa na mtu ambaye hajitambulishi katika maandishi. Mila inatukumbusha, au inatuambia, kwamba jina lake ni Luka.

Tuna mashahidi watano wanaounga mkono wazo kwamba Luka, tabibu, mwenzangu mpendwa, ndiye aliyeandika injili ya Luka, akiandika kwa Theofilo. Pia nilikuelekeza kwenye ukweli kwamba watu wawili waliohusika katika mawasiliano haya wote wanatoka katika tabaka la wasomi. Lakini injili ndiyo injili ambayo labda ni ya kawaida zaidi kati ya injili zote za Agano Jipya.

Ninazungumzia maskini, waliotengwa, waliotengwa, na jinsi Yesu anavyokuja kuwafikia. Na pia nimejaribu kuelezea kusudi la injili hii. Katika hotuba inayofuata, nitakupeleka mbali zaidi ili kuanza kuangalia mambo muhimu kuhusu utunzi wa barua hiyo.

Jinsi ilivyoandikwa, ni mambo gani yanayohusika, ni mada gani ambazo Luka anajaribu kuziendeleza, zinahusianaje na juzuu ya pili ya Luka, yaani kitabu cha Matendo ya Mitume, na mambo hayo yanatusaidiaje, yanatupa mfumo mzuri tunapokaribia maandishi yenyewe, yaani injili ya Luka. Natumaini kwamba mwanzo unakupa ufahamu wa jumla kuhusu injili hii. Ni matumaini yangu kwamba tunapoendelea na uzoefu huu wa kujifunza, hutazingatia tu kile kinachojadiliwa katika hotuba hii, lakini pia utaikamilisha au kuiongeza na baadhi ya nyenzo unazopata katika Biblica e-learning, ukiangalia baadhi ya taarifa za usuli zinazorejelewa, ukijaribu kuchimba zaidi baadhi ya mambo ambayo hayajaendelea sana katika mazungumzo haya, na kujaribu kufuatilia pamoja nami.

Nitakuhimiza hata uchukue muda unapokuja kufuatilia sehemu iliyobaki ya hotuba ili kusoma injili, kusoma sura moja au mbili kabla ya kuanza kusikiliza hotuba inayofuata. Kwa njia hiyo, utaweza kufuatilia kwa karibu na kuweza kufaidika zaidi na kile kinachofanywa katika utafiti huu maalum. Asante sana kwa kujiunga nasi katika kujifunza mtandaoni kwa njia ya Biblica.

Ni matumaini na maombi yangu kwamba umruhusu Mungu asikupe hekima tu bali pia akualike katika nafasi yake ambapo utapata wokovu katika Kristo Yesu, ambapo utakua kama Mkristo, na ambapo utagundua kwamba Yesu alikuja kwa ajili yetu sote, wasomi, matajiri, maskini, warefu, wafupi, wenye nywele tukufu, na wale waliobarikiwa sana kwa kunyolewa nywele asilia kutoka kwa Mungu mwenyewe. Wanawaita watu wenye upara kama mimi. Sote ni sehemu ya neema ya Mungu inayookoa.

Na natumaini kwamba tutajifunza pamoja na kukua na kupendana zaidi. Asante. Amina.